

ศึกษาแนวทางการจัดการงานนมัสการพระธาตุพนมเชิงพุทธ*

A Study of Guidelines for Buddhist Management of Phra That Phanom Cetiya Worship Event

พระมหานุนพงศ์ วรทิธเมธี (แสนสุพรรณ), พระโสภณพัฒนบัณฑิต, พระมหามิตร จิตปญโญ¹
และเกียรติศักดิ์ บังเพลิง²

Phramaha Anupong Varittimate (Sansuphan), Phra Soponpattanabandita

Phramaha Mit Thitapanyo and Kiatisuk Bangploeng

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

Mahasarakham University, Thailand

Corresponding Author, E-mail: anupong81876@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัญหาของการจัดงานนมัสการพระธาตุพนม และ 2) ศึกษาแนวทางการจัดการงานนมัสการพระธาตุพนมเชิงพุทธ เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ ใช้แบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า งานนมัสการพระธาตุพนมจัดขึ้นอีกครั้งเมื่อท่านพระครูวิโรจน์รัตโนบล จากจังหวัดอุบลราชธานี นำพาชาวบ้านทั้งชาวธาตุพนมและชาวอุบลฯ ร่วมกันบูรณพระธาตุพนม ปี พ.ศ. 2444-2449 ด้วยการซ่อมแซมโบกปูนองค์พระธาตุพนม ครั้นแล้วเสร็จได้ทำการฉลองพระธาตุในวันเพ็ญเดือน 3 มีพุทธศาสนิกชนจากที่ต่างๆ เดินทางมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดงานนมัสการพระธาตุพนม และสภาพปัญหาพบหลายด้านคือ ด้านคน ด้านเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์และด้านสถานที่

แนวทางการจัดการงานนมัสการพระธาตุพนมเชิงพุทธ พบว่า การจัดการคนใช้หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คนได้มีโอกาสทำทาน เสียสละสิ่งของเพื่อละความตระหนี่ รักษาศีลมีกฎระเบียบในการดำเนินงาน

*ได้รับบทความ: 27 กุมภาพันธ์ 2563; แก้ไขบทความ: 24 พฤศจิกายน 2563; ตอบรับตีพิมพ์: 29 ธันวาคม 2563

Received: February 27, 2020; Revised: November 24, 2020; Accepted: December 29, 2020

ภาวนา การฟังพระธรรมเทศนา มีจิตใจฝึกฝนในการบำเพ็ญกุศล การจัดการเงินหลักสาราณียธรรม หมายถึง มีการแบ่งปันลาภผล การจัดสรรผลประโยชน์ให้กับองค์กรอย่างเป็นธรรม การจัดการวัสดุอุปกรณ์ใช้หลักอัตรา 3 คือ ประโยชน์ตนเอง ได้แก่ วัดมีอุปกรณ์ในการจัดงาน จึงไม่สิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดหาใหม่ ประโยชน์ผู้อื่น ได้แก่ พุทธศาสนิกชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และประโยชน์สูงสุด เน้นการใช้สอยประโยชน์มุ่งประโยชน์ต่อชุมชน และการจัดการสถานที่ใช้หลักปฏิรูปเทศ ใช้เป็นสถานที่การแสวงบุญและทำกิจกรรมทางพุทธศาสนา การจัดการภาพรวมเน้นการมีส่วนร่วมของสังคม มีการประชุม การมอบหมายงาน การติดตามและการประเมินผลงาน ทางคณะสงฆ์ร่วมกับหน่วยงานราชการเป็นผู้ดำเนินการอย่างชัดเจน

คำสำคัญ: แนวทางการจัดการ; เชิงพุทธ; งานนมัสการ; พระธาตุพนม

Abstract

The aims of this research were: 1) to study the history and the problems of Phra That Phanom Cetiya worship event management; 2) to study the Buddhist management guidelines for Phra That Phanom worship event. This study was carried out by means of a qualitative research methodology by using the interview form to collect data.

The research results are as follows: Phra That Phanom Cetiya worship event was held again when the monk Phra Kru Viroj Rattanobon from Ubon Ratchathani Province led the villagers, both in That Phanom District and Ubon people to restore Phra That Phanom Cetiya during the years 1901-1906 by the cement work repair. When it was finished, they have celebrated the relics on the day of the third lunar month. Buddhists from different places came to participate in the event. Therefore, this is regarded as the beginning of the event to worship Phra That Phanom Cetiya. The problems of this event management are found in many aspects: people, money, materials and the location.

The guidelines for the Buddhist event management is that in terms of people management, Three Puññakiriya-vatthu (Based of Meritorious Action) is used to give people opportunities to make donation, charity, precept observation, to follow regulations, to perform meditation, to listen to the dhamma, to create wholesome mind; in terms of money, Sāraṇīyadhamma (States of Conciliation) is used to build the sharing of incomes, fair allocation of benefits to the organization; in terms of materials, Three Attha (Benefits) is used in three ways: self-benefit, such as having equipment for organizing events; therefore not wasting budget for new procurement; benefits for the others, Buddhists who share

benefits and maximize benefits by focusing on the benefits of the community; in terms of location arrangement, Paṭirūpadesavāsa (Suitable Region) is used to manage the site as a place for pilgrimage for arranging Buddhist activities. The Sangha and government agencies are clearly responsible to overall management focusing on social participation, meetings, assignments, monitoring and evaluation of work.

Keywords: Management guideline; Buddhist management; Worship event; Phra That Phanom Cetiya

1. บทนำ

มนุษย์ทุกตัวตนมีสัญชาตญาณในการกลัวภัย อันตรายที่จะเกิดแก่ตนเอง ทรัพย์สินของตน เมื่อภัยอันตรายเกิดขึ้น จึงมีความสะทกสะท้านลึกลงไป เพื่อความปลอดภัยในชีวิต จึงเกิดความเชื่อผี นางไม้ เทวดา การบูชาอันอ่อนน้อมเพื่อหวังให้ป้องกันรักษาให้เกิดความปลอดภัย ดังพุทธภาษิตที่ว่า “มนุษย์เป็นอันมาก เมื่อมีภัยมาถึงตน ย่อมเข้าหา ป่าไม้บ้าง ภูเขาบ้าง อารามและรุกขเจดีย์บ้างเป็นที่พึ่ง” (Phra Ariyanuwat Khemacharimahatera, 1993 : 5) การอ่อนน้อมบูชาเจ้าป่าเจ้าเขา มีการบูชากราบไหว้ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เข้าใจว่ามีอำนาจเหนือตน การบูชาจึงมีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของมนุษย์ จนก่อให้เกิดความเชื่อ และศาสนาที่ใคร่ไม่ควรลบหลู่ดูหมิ่น การบูชาในพระพุทธศาสนามี 2 อย่าง อามิสบูชา และ ปฏิบัติบูชา การบูชาที่จะส่งผลให้ได้ในสิ่งที่ปรารถนานั้น คือ การบูชาสิ่งที่ควรบูชา มีพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นต้น ท่านเหล่านั้นชื่อว่าบุคคลผู้ควรบูชา การบูชาบุคคลผู้ควรบูชา นี้ ย่อมส่งผลให้ถึงสุขทั้งในโลกนี้และโลกหน้า นอกจากการบูชาตัวบุคคลแล้ว พระพุทธเจ้าได้ตรัสเกี่ยวกับการสร้างพระสถูปเจดีย์และการบูชาพระสถูปเจดีย์กับพระอานนท์ ดังปรากฏในมหาปริณิพพานสูตรว่า พวกเขาพึงปฏิบัติต่อสรีระของพระตถาคต พระอรหันต์ เหมือนอย่างที่เราปฏิบัติต่อพระบรมศพ พระเจ้าจักรพรรดิ พึงสร้างสถูปของพระตถาคตไว้ที่ทางสี่แพร่ง ชนเหล่าใดจักยกกระเปาะดอกไม้ ของหอม หรือจตุรณจกทำจิตให้เลื่อมใสในสถูป การกระทำจักเป็นไปเพื่อความเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่ชนทั้งหลาย ตลอดกาล”หลังจากที่พระพุทธเจ้าปรินิพพานไปแล้วก็มีการสร้างพระสถูปเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุต่างๆ ไว้สักการบูชา ตามแคว้นแคว้นของตน จากหลักฐานดังกล่าวจะเห็นได้ว่าการสักการบูชา การเฉลิมฉลองต่อพระบรมสารีริกธาตุกลายเป็นประเพณี วัฒนธรรมอันดีงามในการบูชา และทำให้มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน (Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 1996)

ในคัมภีร์ชั้นอรรถกถาได้กล่าวถึงเจดีย์ว่า เป็นสิ่งที่ควรบูชา มี 3 อย่าง คือ ธาตุเจดีย์ บริโภคเจดีย์ และอุทเทสิกเจดีย์ (Phra Phrom Khunaporn (Prayuth Payutto), 2015 : 114-115) แต่ในคัมภีร์ทางพุทธศาสนาเถรวาทยุคปัจจุบันได้กล่าวอธิบายเพิ่มเติมถึงเจดีย์ว่ามี 4 ประเภท คือ (1) ธาตุเจดีย์ คือ เจดีย์

หรือสิ่งก่อสร้างที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ (2) บริโภคเจตีย์ คือ เจตีย์หรือสถานที่ที่พระพุทธรูปเจ้าทรงเคยใช้สอย เช่น บาตร จีวร และบริวารอื่น ๆ เป็นต้น (3) ธรรมเจตีย์ คือ เจตีย์บรรจุพระธรรม เช่น คัมภีร์ธรรม คัมภีร์ไบเบิล เป็นต้น (4) อุทเทสิกเจตีย์ คือ เจตีย์สร้างอุทิศพระพุทธรูปเจ้า หรือสถานที่และสิ่งของที่สร้างขึ้นโดยเจตนาอุทิศต่อพระพุทธรูปเจ้า เช่น พระพิมพ์ พระพุทธรูป ธรรมจักร บัลลังก์ เจตีย์ เป็นต้น

พระธาตุพนม มีความสำคัญในฐานะเป็นพุทธศิลป์หรือเป็นพระธาตุเจตีย์ ที่เชื่อกันว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุส่วนที่เป็นพระอัฐกธาตุ (กระดูกส่วนหน้าอก) ของพระพุทธรูปเจ้า เป็นศูนย์รวมของศรัทธาความเชื่อพิธีกรรม วัฒนธรรมขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนในลุ่มแม่น้ำโขงทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว เป็นศูนย์รวมศรัทธาของผู้คนในชุมชน (Dhamrongkhun, 2006 : 141-151) มีบทบาทเป็นส่วนสำคัญในระบบของสังคม ทำหน้าที่ควบคุมสังคมให้เกิดความสันติสุข สงบร่มเย็น ควบคุมความประพฤติของผู้คนในชุมชนให้อยู่ในกรอบจารีตประเพณี (Rawarhin, 2018 : 209-210)

งานนมัสการพระธาตุพนมจัดขึ้นใน วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ถึง วันแรม 1 เดือน 3 ของทุกปีจากคำบอกเล่าของนักปราชญ์ พบว่า งานนมัสการพระธาตุพนม หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า งานบุญเดือน 3 สมัยโบราณยังไม่มีมีการเรียกชื่ออย่างชัดเจน เป็นแต่เพียงการบูชาพระธาตุพนมในวันเพ็ญ 15 ค่ำ เดือน 3 ตรงกับวันมาฆบูชาของทุกปี พอถึงวันเพ็ญเดือน 3 ผู้คนจากทั่วทุกสารทิศจะพากันถือดอกไม้ ธูปเทียน และเครื่องสักการะต่างๆ มาพร้อมเพียงกันบูชาพระธาตุพนม เพราะมีความเชื่อว่า พระธาตุพนมเป็นเสมือนตัวแทนของพระพุทธรูปเจ้า มีการบูชาเช่นนี้เรื่อยมาจนถึงสมัยของพระพนมเจตียานุรักษ์ (แก้ว กนโตภาโส) (สมณะศักดิ์สุดท้ายที่ พระธรรมราชาวัตร) เป็นเจ้าอาวาสวัดพระธาตุพนม จึงได้มีการริเริ่มงานนมัสการพระธาตุพนมอย่างเป็นทางการ โดยกำหนดวันเวลาที่ชัดเจน คือ ตั้งแต่วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ถึง วันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 แต่ในยุคหลังได้เพิ่มอีกหนึ่งวัน คือ ตั้งแต่วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ถึง วันแรม 1 เดือน 3 รวมเป็น 9 วัน 9 คืน

ปัญหาที่เกิดขึ้นในการจัดงานดังกล่าวตั้งแต่อดีตมา คงหนีไม่พ้นเรื่องของการจัดการคนเพราะนักท่องเที่ยวหรือกลุ่มบุคคลที่มาล้นหลามหลายด้วยเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรม การคัดเลือกบุคลากรเข้ามาทำงานยังขาดประสิทธิภาพ การบริหารงานยังไม่ครอบคลุมทั่วถึง ทำให้เกิดปัญหาหลายประการ ผู้วิจัยเห็นว่างานดังกล่าวเป็นงานที่ยิ่งใหญ่ในระดับประเทศ เป็นงานที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวทั้งทางด้านเศรษฐกิจและด้านการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี จึงต้องมีการบริหารจัดการที่เป็นระบบระเบียบเน้นการมีส่วนร่วมของสังคมและการแบ่งงานให้เหมาะสมกับบุคคลโดยใช้การครองตน ครองคน และครองงาน โดยใช้หลักการจัดการเชิงพุทธ เป็นการนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นแนวทางในการจัดการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา โดยอยู่ในกรอบของ POSDC ได้แก่ การวางแผน การจัดระเบียบ การพัฒนาบุคลากร การอำนวยการ และการกำกับดูแล

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของการจัดงานนมัสการพระธาตุพนม และแนวทางของการจัดการงานนมัสการพระธาตุพนมเชิงพุทธ ว่าทางวัดพระธาตุพนม

รวมหาวิหารโดยการจัดงานของคณะกรรมการทุกฝ่าย มีการบริหารจัดการงานดังกล่าวให้มีความสงบเรียบร้อย โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ให้เข้ากับการบริหารจัดการอย่างไร เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ตลอดจนถึงการสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงพุทธในจังหวัดนครพนมต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและสภาพปัญหาของการจัดงานนมัสการพระธาตุพนม
2. เพื่อศึกษาแนวทางการจัดการงานนมัสการพระธาตุพนมเชิงพุทธ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มุ่งศึกษาจากเอกสาร (Documentary Research) และการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยมีวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นปฐมภูมิ ได้แก่ พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พุทธศักราช 2539
2. รวบรวมข้อมูลจากเอกสารชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ ข้อมูลที่เป็นเอกสารงานเขียนของนักวิชาการ หนังสือตำรา เอกสารที่เกี่ยวกับการจัดงานนมัสการพระธาตุพนม บทความวิชาการ เว็บไซต์และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
3. ผู้วิจัยติดต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อขอหนังสือร่วมมือในการทำวิจัยจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ไปยังกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 25 รูป/คน
4. ผู้วิจัยนำแบบสอบถาม ไปสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเป้าหมายแบบเจาะจง จำนวน 25 รูป/คน จำนวน 25 ฉบับ และรับคืนมาด้วยตนเองแล้ว ตรวจสอบความถูกต้องสมบูรณ์
5. เมื่อได้แบบสัมภาษณ์มา จำนวน 25 ฉบับ ถือว่าเป็นแบบสัมภาษณ์ที่สมบูรณ์แล้ว นำไปวิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย
6. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) ซึ่งเป็นสังเกตพฤติกรรมและการทำงานของฝ่ายต่างๆ ที่ทำควบคู่กับการสัมภาษณ์ประชากรกลุ่มเป้าหมาย

4. สรุปผลการวิจัย

สมัยที่ท่านพระครูวิโรจน์รัตโนบล จากจังหวัดอุบลราชธานี นำพาชาวบ้านทั้งชาวธาตุพนมและชาวอุบลฯ มาร่วมกันบูรณพระธาตุพนม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2444-2449 ครั้นแล้วเสร็จได้ทำการฉลองพระธาตุในช่วงวันเพ็ญเดือน 3 มีพุทธศาสนิกชนจากที่ต่างๆ เดินทางมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก จึงถือเป็นจุดเริ่ม

ต้นของการจัดงานนมัสการพระธาตุพนมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อีกนัยหนึ่งสันนิษฐานว่า มีมาตั้งแต่สมัยสร้างพระธาตุพนมในยุคก่อน พร้อมด้วยการสละข้าทาสบริวารเป็นผู้คอยเฝ้ารักษาพระบรมธาตุ ทำหน้าที่อุปฐากดูแลมิให้เกิดความเศร้าหมอง แต่บางสมัยก็หายไปเพราะเกิดศึกสงคราม และการย้ายถิ่นฐานของผู้คนแต่ในบางสมัยก็ปรากฏมีขึ้นอีกและปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คนเหล่านั้นใช้ชื่อว่า ข้าโอกาสพระธาตุพนม ในปัจจุบันถึงแม้จะยกเลิกตำแหน่งนี้ไปแล้วก็ตาม แต่ผู้เป็นลูกหลานก็ยังถือปฏิบัติในเรื่องการบำรุงพระธาตุอยู่เรื่อยมา ในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ลูกหลานข้าโอกาสพระธาตุพนมทั้งใกล้และไกล ต่างพากันร่วมใจในขบวนแห่พระอุคุต ถวายข้าวพืชภาค ต้นกัณฑ์ และเครื่องสักการะต่างๆ มีดอกไม้ ธูปเทียน ชันหมากเบ็ง เป็นต้น มีจำนวนมากขึ้นในทุกๆ ปี พระธาตุพนมเป็นสถานที่ศักดิ์และศูนย์รวมความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค เจ้าเรือนสามพระองค์ ฝับริพรบุรุษ เป็นต้น ทำให้บริเวณแถบนี้มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย เป็นแหล่งเรียนรู้อันยอดเยี่ยมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เป็นจุดศูนย์รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนสองฝั่งแม่น้ำโขง

แนวทางการจัดการคนในงานนมัสการพระธาตุพนม พบว่า เนื่องจากแต่ละวันจะมีประชาชนจากที่ต่างๆ เดินทางมาร่วมงานเป็นจำนวนมาก ไม่น้อยกว่า 1 แสนคน ทางวัดจึงได้จัดที่พักไว้บริเวณวัดเน้นให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญกุศลไปพร้อมๆ กัน โดยเฉพาะหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือ หลักไตรสิกขา คือ ศีล การฝึกกายและวาจา สมาธิ การฝึกจิตใจ และปัญญา การฝึกความรู้ เพื่อยกระดับจิตใจของพุทธศาสนิกชน แนวทางการจัดการเงินในงานนมัสการพระธาตุพนม พบว่า ทางวัดให้มีการเช่าที่ดินเพื่อเปิดร้านค้าขาย ภายในบริเวณวัดและที่ธรณีสงฆ์ ทำให้วัดพระธาตุพนมมีรายได้จากการจัดงานเป็นค่าใช้จ่ายด้านการบูรณวัด ส่งเสริมการศึกษา และสงเคราะห์สังคมต่อไป ตั้งคณะกรรมการดำเนินการ มีทีมไวยาวัจกรร่วมกับพนักงานธนาคารต่างๆ เป็นศูนย์กลางในการจัดการนำเงินที่ได้จากการกุศลหน่วยต่างๆ แฉ่งยอดที่ได้รับทุกวัน ให้ค่าตอบแทนในการทำงานแก่ผู้มาช่วยงานอย่างเสมอภาค แนวทางการจัดการวัสดุอุปกรณ์ พบว่า มีการจัดหา การใช้สอย การติดตามงานและผลของการทำงาน คณะกรรมการที่ได้รับมอบหมายมีหน้าที่จัดหาอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการใช้สอย ใช้งานอย่างประหยัดแต่คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย แนวทางการจัดการสถานที่ พบว่า เน้นให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด มีการแบ่งสัดส่วนไว้ชัดเจน คือ เขตพุทธาวาส เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญกุศล เจริญจิตภาวนา ภายในลานองค์พระธาตุพนม และตลอดแนวโดยรอบพระวิหารคด เขตสังฆาวาส เป็นที่พักของพระภิกษุสามเณรและพุทธศาสนิกชน ในส่วนของพื้นที่หน้าวัดจัดให้มีนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แสดงสินค้า OTOP ของชาวบ้านในเขตจังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง การคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงานในแต่ละหน่วยของงานนมัสการพระธาตุพนม โดยเน้นการฝึกหัดให้มีความชำนาญต่องานนั้นๆ เน้นการใช้คนให้ถูกต้องกับงาน ให้การยกย่องและมอบรางวัลเมื่อทำงานให้เกิดประสิทธิภาพและผลที่ดี มีบทลงโทษสำหรับคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบทำให้งานเสียหาย มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนา

ตนเอง พัฒนางาน มีความรู้ ความสามารถในการทำงานตามหน้าที่ โดยเน้นการพัฒนาด้านกายและวาจา ด้วยศีล พัฒนาจิตใจด้วยสมาธิ และพัฒนาองค์ความรู้ด้วยปัญญาให้มีความพร้อมด้วยวิชาการ คือ องค์ความรู้ที่ได้จากการเรียนวิชาชีพ คือ ความรู้การดำรงตนในสังคมอย่างมีความสุข และวิชาชีพชีวิต คือ ศีลธรรม จริยธรรม ทำให้บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานตลอดถึงเพื่อนร่วมงาน

5. อภิปรายผลการวิจัย

1. สมัยที่ท่านพระครูวิโรจน์รัตโนบล จากจังหวัดอุบลราชธานี นำพาชาวบ้านทั้งชาวธาตุพนมและชาวอุบลฯ มาร่วมกันบูรณพระธาตุพนม ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2444-449 ครั้นแล้วเสร็จได้ทำการฉลองพระธาตุ ในช่วงวันเพ็ญเดือน 3 มีพุทธศาสนิกชนจากที่ต่างๆ เดินทางมาร่วมงานกันเป็นจำนวนมาก จึงถือเป็นจุดเริ่มต้นของการจัดงานนมัสการพระธาตุพนมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา อีกนัยหนึ่งสันนิษฐานว่า มีมาตั้งแต่สมัยสร้างพระธาตุพนมในยุคก่อน พร้อมด้วยการสละข้าทาสนบวกรเป็นผู้อยู่เฝ้ารักษาพระบรมธาตุ ทำหน้าที่อุปัฏฐากดูแลมิให้เกิดความเศร้าหมอง แต่บางสมัยก็หายไปเพราะเกิดศึกสงคราม และการย้ายถิ่นฐานของผู้คน แต่ในบางสมัยก็ปรากฏมีขึ้นอีกและปฏิบัติสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน คนเหล่านั้นใช้ชื่อว่า ข้าโอกาสพระธาตุพนม ในปัจจุบันถึงแม้จะยกเลิกตำแหน่งนี้ไปแล้วก็ตาม แต่ผู้เป็นลูกหลานก็ยังถือปฏิบัติในเรื่องการบำรุงพระธาตุอยู่เรื่อยมา จะเห็นได้ในเวลาก่อนงานนมัสการพระธาตุพนม วันขึ้น 8 ค่ำ เดือน 3 ของทุกปี ลูกหลานผู้เป็นข้าโอกาสพระธาตุพนมทั้งใกล้และไกล ต่างพากันร่วมใจในขบวนแห่พระอุปคุต ถวายข้าวพืชภาค ต้นกัณท์ และเครื่องสักการะต่างๆ มีดอกไม้ ธูปเทียน ชันหมากเบ็ง เป็นต้น มีจำนวนมาก ขึ้นในทุกๆ ปี พระธาตุพนมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และศูนย์รวมความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค เจ้าเรือนสามพระองค์ ฝับริพบุรุษ เป็นต้น ทำให้บริเวณแถบนี้มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย เป็นแหล่งเรียนรู้อันยอดเยี่ยมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เป็นจุดศูนย์รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนสองฝั่งแม่น้ำโขง มีความสอดคล้องกับทศพล อาจหาญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ข้าโอกาสพระธาตุ อำเภอดงหลวง จังหวัดนครพนม พบว่า ประเพณีเฉพาะกลุ่ม ได้แก่พิธีถวายข้าว พืชภาค พิธีเลี้ยงผีเจ้าเรือน 3 องค์ มีความเชื่อในเรื่องบาป บุญ สิ่งเหนือธรรมชาติ และองค์พระธาตุพนม มีหน้าที่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนมด้วยการถวายทาน และจัดกิจกรรมบำเพ็ญกุศลตามวันสำคัญทางศาสนา การบูรณะองค์พระธาตุพนมและการอุทิศข้าโอกาส มีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ ข้าโอกาสพระธาตุพนมมีหน้าที่หน้าที่ดูแลรักษาองค์พระธาตุพนมด้วยการถวายทาน และจัดกิจกรรมบำเพ็ญกุศลตามวันสำคัญทางศาสนา งานนมัสการพระธาตุพนมจึงมีความเกี่ยวข้องกันโดยตรงกับกลุ่มคนเหล่านี้ และมีสอดคล้องกับอุทัย ภัทรสุข ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาอิทธิพลของพระธาตุพนมที่มีต่อความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงพบว่า พระธาตุพนมเป็นศูนย์รวมความศักดิ์สิทธิ์ ศรัทธาความเชื่อ และพิธีกรรม ในด้านความเชื่อและพิธีกรรมของชุมชนลุ่มแม่น้ำโขงที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนาและพระธาตุพนมนั้น ชุมชนได้แสดงออกในรูปของพิธีกรรม จารีตประเพณี

สิบสองเดือน ซึ่งเป็นพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา และยังมีความเชื่อเรื่อง อำนาจเหนือธรรมชาติ เช่น ผี พญานาค แฝงรวมอยู่ด้วย มีประเด็นที่เกี่ยวข้องคือ พระธาตุพนมประดิษฐานอยู่ที่ภูเก้าพร้าว หรือดอยกัปปณะศิริ ซึ่งมีความสำคัญมาตั้งแต่อดีต เป็นทำนน้ำที่มีความอุดมสมบูรณ์ ประชาชนประกอบอาชีพการเกษตร เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และศูนย์รวมความเชื่อต่างๆ เช่น ความเชื่อเรื่องพญานาค เจ้าเรือนสามพระองค์ ผีบรรพบุรุษ เป็นต้น ทำให้บริเวณนี้มีวัฒนธรรมประเพณีที่หลากหลาย เป็นแหล่งเรียนรู้อันยอดเยี่ยมทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ เป็นจุดศูนย์รวมศรัทธาของพุทธศาสนิกชนสองฝั่งแม่น้ำโขง

2. แนวทางการจัดการคนในงานนมัสการพระธาตุพนม เน้นให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสในการบำเพ็ญบุญกุศลไปพร้อมๆกัน โดยเฉพาะหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา หรือ หลักไตรสิกขา คือ ศีล การฝึกกายและวาจา สมาธิ การฝึกจิตใจ และปัญญา การฝึกความรู้ เพื่อยกระดับจิตใจของพุทธศาสนิกชน แนวทางการจัดการเงินในงานนมัสการพระธาตุพนม ทางวัดจะมีรายได้จากการจัดงานเป็นค่าใช้จ่ายด้านการบูรณวัด ส่งเสริมการศึกษา และสงเคราะห์สังคมต่อไป จึงให้มีการเช่าที่ดินเพื่อเปิดร้านค้าขาย ตั้งคณะกรรมการของวัดดำเนินการ เพื่อเก็บค่าเช่า ให้ค่าตอบแทนในการทำงานแก่ผู้มาช่วยงานอย่างเสมอภาค แนวทางการจัดการวัสดุอุปกรณ์ มีการจัดหา การใช้สอย การติดตามงานและผลของการทำงาน ใช้งานอย่างประหยัดแต่คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย และไม่สิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดหาใหม่ การจัดการสถานที่เน้นให้เกิดประสิทธิภาพมากที่สุด มีการแบ่งสัดส่วนไว้ชัดเจน ในส่วนของพื้นที่หน้าวัด จัดให้มีนิทรรศการเกี่ยวกับวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา แสดงสินค้า OTOP ของชาวบ้านในเขตจังหวัดนครพนมและจังหวัดใกล้เคียง การคัดเลือกบุคลากรเข้าทำงานในแต่ละหน่วยของงานนมัสการพระธาตุพนม เน้นการฝึกหัดให้มีความชำนาญต่องานนั้นๆ การใช้คนให้ถูกต้องกับงาน ให้การยกย่องและมอบรางวัลเมื่อทำงานให้เกิดประสิทธิภาพและผลที่ดี มีบทลงโทษสำหรับคนที่ไม่ปฏิบัติตามกฎระเบียบทำให้งานเสียหาย มีการส่งเสริมและสนับสนุนให้บุคลากรพัฒนาตนเอง พัฒนางาน มีความรู้ ความสามารถในการทำงานตามหน้าที่ โดยเน้นการพัฒนาทั้งด้านกายและวาจาด้วยศีล พัฒนาจิตใจด้วยสมาธิ และพัฒนาองค์ความรู้ด้วยปัญญา ให้มีความพร้อมด้วยวิชาการ คือ องค์ความรู้ที่ได้จากการเรียน วิชาชีพ คือ ความรู้การดำรงตนในสังคมอย่างมีความสุข และวิชาชีพ คือ ศีลธรรม จริยธรรม ทำให้บุคลากรมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานตลอดถึงเพื่อนร่วมงาน พระครูจิรัฏฐมธัช (จิรัฏฐโม ศรีหังษ์ทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมที่ใช้ในการบริหารจัดการวงดนตรีเสียงอีสาน นกน้อย อุไรพร พบว่า การบริหารจัดการของผู้นำองค์กร ได้นำพุทธวิธีการบริหาร โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยเป็นสำคัญใช้บริหารด้วยเหตุผลที่ว่า ผู้บริหารต้องประพฤติธรรมและใช้ธรรมเป็นหลักในการบริหาร ฟังพวาค้ายคนอื่นได้มีมนุษยสัมพันธ์ ดี มาใช้ในการบริหารรู้จักใช้เครื่องมือแห่งความสำเร็จ คณะผู้บริหารมีแนวคิดในหลักการบริหารจัดการวงที่ดี ด้วยการวางกฎเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรและกติกากการอยู่ร่วมกันของสมาชิก มีการกำหนดบท

ลงโทษผู้ฝ่าฝืนและแนวทางสำหรับแก้ปัญหา และยังสอดคล้องกับวิญญา เมธีวรฉัตร ได้ศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2 พบว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เชิงพุทธของมหาวิทยาลัยราชภัฏภาคเหนือตอนล่าง 2 ด้านศีล ได้ส่งเสริมให้บุคลากรมีความรับผิดชอบต่อน้ำที่การทำงานอย่างเต็มที่ที่มีการจัดอบรมถือศีลและปฏิบัติธรรมประจำปี การฝึกอบรมชั้นศีล คือ ฝึกกาย วาจา ขึ้นสมาธิ คือ ฝึกจิตใจ ขึ้นปัญญา คือ ฝึกองค์ความรู้ในการพัฒนา ด้านสมาธิมีการส่งเสริมให้บุคลากรหาสมาธิให้จิตใจมีความสงบสุขก่อนปฏิบัติงานอยู่เสมอ ด้านปัญญา สนับสนุนให้บุคลากรปฏิบัติงานโดยใช้หลักความเห็นชอบ คิดชอบในการทำงาน มีประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือ การพัฒนาบุคลากรให้เป็นคนที่มีความรู้ และมีคุณธรรม มีความซื่อสัตย์ต่อน้ำที่การทำงานที่ตนได้รับมอบหมาย

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

1.1 หน่วยงานภาครัฐและเอกชนทุกภาคส่วน ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในช่วงงานนมัสการพระธาตุพนมอย่างจริงจัง มีการทำความเข้าใจกับประชาชนเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาและร่วมมือกันดำเนินการให้เกิดมีประสิทธิผล

1.2 งานนมัสการพระธาตุพนมเป็นงานที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธศาสนิกชน บริเวณรอบๆ งานสถาบันแห่งนี้ที่เปิดให้บริการ ควรมีข้อจำกัดด้านเวลาและสิทธิในการเข้าใช้บริการ ไม่ควรให้บริการแก่เด็กและเยาวชน

1.3 คณะกรรมการทุกฝ่ายควรให้ความสำคัญกับกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา มากกว่าการมุ่งผลประโยชน์

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยอันจะเป็นประโยชน์ต่อผู้ศึกษาดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ดังนี้

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเทวดาโมสร์ในอุรังคินทานตำนานพระธาตุพนม

2.2 ศึกษาแบบการจัดการท่องเที่ยวพุทธสถานเชิงพุทธในจังหวัดนครพนม

2.3 ศึกษาวิเคราะห์พิธีกรรมเลี้ยงผีเจ้าเรือนสามพระองค์ที่มีอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของชาวจังหวัด

นครพนม

7. องค์ความรู้ที่ได้รับ

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้องค์ความรู้ใหม่ดังนี้ การจัดการคน ใช้หลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คน ได้มีโอกาสทำทาน เสียสละสิ่งของ เสียสละเวลาเพื่อละความตระหนี่ รักษาศีล มีกฎระเบียบในการดำเนินงาน ภาวนา การฟังพระธรรมเทศนา มีจิตใจฝึกฝนในการบำเพ็ญกุศล การทรมานด้วยหลักสาราณียธรรม หมายถึงมีการแบ่งปันลาภผล คือการจัดสรรผลประโยชน์ให้กับองค์กรอย่างเป็นธรรม มีระบบการจัดการ วัสดุอุปกรณ์ด้วยการใช้หลักอรรถ 3 คือ ประโยชน์ตนเอง ได้แก่ วัดมีอุปกรณ์ในการจัดงาน จึงไม่สิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดหาใหม่ ประโยชน์ผู้อื่น ได้แก่ พุทธศาสนิกชนได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน และ ประโยชน์สูงสุด เน้นการใช้สอยประโยชน์ให้มากที่สุด มุ่งประโยชน์ต่อชุมชน และการจัดการสถานที่ ใช้หลักปฏิรูปเทศ ใช้เป็นสถานที่การแสวงบุญและทำกิจกรรมทางศาสนาของพุทธศาสนิกชน

References

- Dhamrongkhun, S. (2012). *Northeast land*. Bangkok: Ancient City.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). *Tipitaka*. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya Printing.
- Phra Ariyanuwat Khemacharimahatera. (1993). *The Belief of the Isan people*. 4th edition. Bangkok: Chulalongkorn University.
- Phra Phrom Khunaporn (Prayuth Payutto). (2015). *Buddhist Dictionary The processed fairly*. Edition 10. Bangkok: Publisher spring Dhamma.
- Rawarhin, N. (2018). *Urungatatu 1167*. 1st edition. Mahasarakham: Apichart edition.